

TRAIAN VUIA, CONCEPȚII PROGRESISTE ÎN GÂNDIREA POLITICĂ DIN ANII TINEREȚII

Ioan Munteanu

Dintre toate marile personalități ridicate din glia românească a Banatului, viața și activitatea lui Traian Vuia a beneficiat, *meritat*, de cea mai mare atenție și prețuire. A fost prezentat ca părinte și pionier al aviației moderne, ca realizator al zborului mecanic și cuceritor al aerului¹. A fost remarcată activitatea sa ca publicist și om politic, ca militant pentru realizarea unității naționale sau ca luptător antifascist în mișcarea de rezistență franceză². Lucrările consacrate activității lui Traian Vuia sunt realizări științifice valoroase, care documentează și justifică contribuția acestuia la progresul civilizației universale.

Din ampla bibliografie referitoare la viața savantului român răzbate însă mai puțin o prezentare analitică a concepțiilor care i-au călăuzit gândirea politică și acțiunile practice în anii tinereții, mai precis la începutul secolului al XX-lea. Se consideră, poate pe bună dreptate, că modul în care o personalitate și-a trăit copilăria și adolescența are o influență deosebit de importantă asupra convingerilor și manifestărilor acesteia în perioada maturității. În cazul lui Traian Vuia, apreciem că această convingere corespunde adevărului. Iar dacă adăugăm mediul social-politic în care și-a trăit adolescența și primii ani ai tinereții, atunci, cu siguranță, aprecierea este reală și corectă. Traian Vuia s-a născut la 17/29 august 1872 în Surducu Mic³. A fost fiul unui preot de țară, având o copilărie modestă, similară copiilor de la sat din acele vremuri. La vârsta de 14 ani rămâne orfan de tată. De la 11 ani trăiește la Lugoj, unde încheie clasa a IV primară și apoi urmează cursurile Gimnaziului maghiar de stat, între anii 1884-1892. Examenul de bacalaureat îl susține la vârsta de 20 de ani și îl promovează cu calificativul

¹ G. Lipovan, *Traian Vuia, un pionier al aviației moderne*, Edit. Facla, Timișoara, 1972; Idem, *Traian Vuia – inventator și realizator al zborului mecanic*, Edit. Tehnică, București, 1988; Idem, *Traian Vuia. Mărturii*, Edit. Științifică, București, 1966.

² I. Iacovachi, I. Cojocariu, *Traian Vuia. Viața și opera*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1988; D. Tomoni, *Traian Vuia. Scrisori*, Edit. De Vest, Timișoara, 2000; E. Borugă, *Traian Vuia. 1872-1950*, Edit. Mirton, Timișoara, 1999 etc.

³ A. Păuncu, *Unde s-a născut Traian Vuia*, în "Cenaclul George Gârda", Făget, 1983, nr. 4.

”eminent“ sau ”excepțional“, după cum menționează o gazetă locală a vremii⁴. Cu certitudine, anii de liceu nu au fost ușori pentru elevul orfan. Datorită rezultatelor bune la învățătură în unele clase de liceu a fost scutit de taxele școlare. Dar atunci cheltuielile cu învățatura erau mari și elevul eminent a fost nevoit să dea meditații. A meditat, mai ales, băieții familiei lui Coriolan Brediceanu, care, se spune, îl prețuia pe adolescentul Vuia ca pe propriul fiu.

Traian Vuia își trăiește adolescența și primii ani ai tinereții în Lugojul Bredicenilor, al lui Ion Vidu, George Dobrin, a protopopului George Popovici, a episcopilor greco-catolici, toți lideri de necontestat ai luptei naționale purtate de românii bănățeni. Era Lugojul mescriașilor, al Reuniunilor culturale și profesionale, era centrul de emulație și susținere a idealurilor și speranțelor naționale. În acest mediu social-politic, puternic marcat de însemnătatea acțiunilor pentru dreptate socială și libertate națională, și-a plămădit tânărul Traian Vuia primele convingeri și concepții politice. Aici, la Lugoj, a trăit în anul 1885, în clasa a II de Gimnaziu, momentul dramatic al eliminării celor cinci elevi, membri ai ”Societății de lectură a studenților români din arhigimnaziul Lugoj“ pentru ”vina“ de a fi organizat manifestări culturale în limba română⁵. Evenimentul nu a rămas fără urmări în conștiința elevului de 13 ani.

Traian Vuia locuiește în acest centru urban spiritualizat, deschis ideilor civilizației moderne și după terminarea Gimnaziului. S-a înscris la Secția de mecanică a Școlii Politehnice din Budapesta, însă din cauza dificultăților materiale este obligat să renunțe. Trece la Facultatea de Drept, unde frecvența nu era obligatorie și putea lucra ca stagiar în diferite birouri de avocați. Între anii 1895-1897 a lucrat în biroul avocațional condus de Coriolan Brediceanu din Lugoj, următorii doi ani activează în biroul de avocat al lui Vladimir Spătariu din Vârșeț, apoi, din nou, la Lugoj în birourile avocațiale ale lui Coriolan Brediceanu și George Dobrin. Prin intermediul obligațiilor firești, generate de aceste activități, are posibilitatea de a cunoaște direct aspirațiile sociale și naționale ale populației românești din Banat, de a-i înțelege cerințele și năzuințele. Nu trebuie omis faptul că la sfârșitul secolului al XIX-lea, când Traian Vuia își realiza studiile universitare, Europa resimțea din plin afirmarea puternică a idealurilor de libertate națională, cât și consecințele extinderii concepțiilor social-democrate, materializate în importante acțiuni sociale revendicative și în consolidarea valorilor politice democratice. Un tânăr eminent și prospectiv cum a fost Traian Vuia nu a putut rămâne în afara acestui curent politic democratic, care implica o angajare activă, în plan cultural sau politic, pentru câștigarea libertății sociale și naționale. Activează în Societatea de Cânt și Muzică din Lugoj; este membru al Societății

⁴ I. Cipu, E. Lay, *Traian Vuia elev al Gimnaziului din Lugoj*, Făget, 1985.

⁵ V. Netea, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertate națională, 1848-1881*, Edit. Științifică, București, 1974, p. 154.

"Petru Maior", care grupa studenții români din capitala Ungariei și face parte din comitetul acesteia; îndeplinește funcția de secretar al Despărțământului ASTRA din Lugoj⁶.

Pe fondul acestor realități complexe oferite de viață, cu o adolescență marcată de dificultăți materiale și o tinerețe angajată, militantă, s-au cristalizat concepțiile sale politice democratice. Se adaugă faptul că după sosirea la Paris, în anul 1902, frecventează cursuri de istorie și economie politică la College de France, cursuri de inițiere în doctrina socialistă; participă la întruniri cu orientare socialistă; audiază cuvântările unor mari personalități progresiste ale timpului: Anatole France, Aristide Briand ș.a.

Concepțiile politice democratice ale savantului Traian Vuia au fost, încă din anii tinereții, permanent legate de idealurile de libertate și unitate națională ale românilor. Cu prilejul unei evocări a personalității lui Coriolan Brediceanu, Traian Vuia menționează o discuție purtată în anul 1900 cu dr. George Popovici, protopopul ortodox al Lugojului și Coriolan Brediceanu pe tema situației românilor și a soluției de rezolvare a chestiunii naționale. Tânărul Vuia afirmă cu claritate: "soluția chestiei naționale va fi alipirea de patria mamă, că această evoluție a principiului de naționalitate nici o putere omenească nu o poate împiedica, că este o necesitate a evoluției, care a avut punctul ei de plecare în evenimentele mari de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și a cărei ciclu nu s-a terminat"⁷.

În anul 1901 Traian Vuia obține titlul de doctor în drept cu o interesantă teză de sociologie politică, intitulată "Militarism și industrialism. Regimul de status și contractus". Dezvoltând unele idei cuprinse în teza de doctorat, publică în anul 1901 o serie de articole, intitulate "Viitorul"⁸. Conținutul lor nu este lipsit de unele stângăcii și limite în interpretarea și abordarea fenomenelor sociale sau politice, dar pun în valoare și concepții interesante pentru vremea de atunci, care atestă limpede conturarea unei orientări democratice la tânărul doctor în drept. Condamnă accentuarea măsurilor represive luate de autoritățile timpului și creșterea obligațiilor fiscale impuse populației; remarcă intensificarea luptelor sociale ca o consecință a amplificării contradicțiilor din societate. De apreciat este faptul că Traian Vuia încearcă o descifrare a perspectivelor de viitor pe baza concluziilor rezultate din analiza realităților și a desfășurării proceselor social-economice și politice din societate.

În decembrie 1902 publică altă serie de 8 (opt) articole în ziarul "Drapelul" din Lugoj. Sunt intitulate "Mișcări sociale. Reflexiuni". Traian Vuia face o

⁶ E. Borugă, *Activitatea lui Traian Vuia pentru Unire. 1918-1919*, în "Tibiscus", V, Timișoara, 1979, p. 355.

⁷ Traian Vuia, *Din viața publică a bănășenilor de altădată – Coriolan Brediceanu*, în "Luceafărul", III, 1937, nr. 2, p. 44; E. Borugă, *op. cit.*, p. 356.

⁸ Alexandru Porțeanu, *Traian Vuia – militant social-politic patriot*, în "Studii. Revistă de Istorie", nr. 4, 1973, p. 771.

prospecție, în general corectă, în realitățile sociale și politice din Franța; subliniază semnificația politică a mișcărilor sociale și a implicațiilor generate de frământările din societatea franceză. Important este faptul că aplică constatările și concluziile rezultate din această prospecție la situațiile concrete din Monarhia austro-ungară, în special la spațiul controlat de autoritățile din Budapesta. Pornește de la conceptul real că "democrația involvează (include) în sine libertatea națională"⁹. Subliniază faptul că poporul francez, în interesul democrației "nu s-a îndestulat numai cu instituirea democrației în Franța, ci, el chiar s-a luptat pentru trezirea ideii naționale, pentru independența națională și dezrobirea tuturor popoarelor"¹⁰. Principiul de naționalitate, remarcă autorul, este triumfător în Europa, dar în Austro-Ungaria a fost blocat odată cu instaurarea regimului dualist. Dovadă că Legea naționalităților, adoptată în anul 1868 cu intenția de a garanta libertatea națională, în Ungaria nu a fost niciodată aplicată. În comparație cu Franța, pe teritoriul politic al Ungariei democrația nu a putut fi instituită din cauză că aici prevalează "hegemonia unei rase, fiind astfel incompatibilă cu întreaga organizare de stat"¹¹.

Articolele menționate includ și alte idei care denotă certe concepții progresiste. Traian Vuia susține, de pildă, că "democrația nu înseamnă nimica dacă nu se realizează și în fapt"¹². Afirmă că "revoluțiile se nasc atunci când conducătorii unei țări, fiind scurți la vedere, nu pricep necesitățile timpului"¹³. De aceea, Anglia a fost scutită de revoluții în perioada modernă, întrucât acolo schimbările și progresul se realizează pe cale evolutivă, prin aplicarea de reforme necesare. Aluzia autorului la realitățile de Monarhia austro-ungară, măcinată de contradicții și frământări, este clară. Aici, situația concretă existentă poate genera oricând mișcări revoluționare. Modul în care s-a destrămat acest Imperiu în toamna anului 1918 va confirma justetea convingerilor lui Traian Vuia.

În anul 1903 publică o altă serie de articole în ziarul "Drapelul". Le intitulează sugestiv "Anacronisme". Ideea pe care o argumentează are la bază adevărul că încălcarea principiului democratic de naționalitate constituie un *anacronism*. Arată că acest principiu domină istoria europeană modernă, "duce înainte popoarele care țin cont de el, le mărește și le asigură victoria"¹⁴. Acest principiu democratic își are izvorul în cele mai nobile cuceriri cu care se fâleşte epoca modernă. De aceea, conducătorii de state care, printr-un regim absolutist, încearcă să-l sufocă comit un grav anacronism. Referirea autorului la situația din

⁹ *Drapelul*, Lugoj, II, 1902, nr. 141, din 5/18 decembrie, p. 2.

¹⁰ *Idem*.

¹¹ *Idem*, p. 3.

¹² *Idem*, nr. 146, din 17/30 decembrie, p. 2.

¹³ *Idem*.

¹⁴ *Idem*, III, 1903, nr. 27, din 6/19 martie, p. 2.

Monarhia austro-ungară este evidentă. Politica cercurilor conducătoare austro-ungare, afirmă Traian Vuia, care au îngrădit, prin diferite legi, afirmarea liberă a popoarelor din Monarhie, este anacronică și, ca urmare, va fi sortită eșecului.

Importante și de o autentică orientare progresistă sunt concepțiile pe care le dezvoltă într-o suită de 8 (opt) articole publicate tot de ziarul "Drapelul" în anul 1905. Sunt intitulate "Revoluția din Rusia. Studiu original". Urmărindu-le conținutul și logica argumentației, comparându-le cu seria articolelor anterioare, se poate constata o clarificare a ideilor, o exprimare mai nuanțată a convingerilor democratice din gândirea lui Traian Vuia. În explicarea revoluției izbucnite în Rusia țaristă pornește de la o amplă analiză a cauzelor sociale, economice și politice, care au declanșat evenimentele sângeroase din Imperiul țarist. Raportează cauzele care au generat revoluția în special la cheștiunea națională și la realitățile concrete din Imperiu în plan social, economic și condiții de viață ale populației. Și în seria acestor articole, prezentarea revoluției rusești a fost doar un pretext folosit de Traian Vuia pentru a se raporta la situația reală din Imperiul austro-ungar. Pornește de la conceptul progresist că "libertatea politică fără libertate națională este un non-sens"¹⁵. Încălcarea acestui concept și oprirea popoarelor e cauza principală a izbucnirii revoluției în Rusia. În acest Imperiu libertatea și viața națională a popoarelor a fost sufocantă. Face și următoarea precizare: Nu se referă la revoluția rusească pentru a dezbate o cheștiune de politică externă, ci pentru a furniza un exemplu viu, pentru a demonstra că în Ungaria crizele politice nu vor putea fi soluționate atâta timp cât nu este rezolvată pozitiv cheștiunea națională, cât libertatea națională este eliminată din programul guvernării maghiare. Concluzia generală pe care o formulează în finalul grupului menționat este următoarea: "Popoarele nu se mai pot guverna contra voinței lor nici chiar acolo unde lumina nu a străbătut întreg întunericul"¹⁶. Ea exprimă cu claritate concepția progresistă care definea gândirea politică a lui Traian Vuia.

Afirmarea atât de convingătoare a convingerilor democratice în cursul anilor de tinerețe, explică atitudinea și acțiunile savantului român în anul 1918. Pentru Traian Vuia, realizarea libertății și unității naționale a popoarelor oprimate din Monarhia austro-ungară constituia o cheștiune vitală pentru însăși democrația europeană. În nr. 5 al revistei "La Transylvanie", pe care o conducea la Paris, publică articolul "Problema austro-ungară". Afirmă cu toată claritatea: "Dacă problema naționalităților în Austro-Ungaria nu este rezolvată în sensul democratic pe care îl reprezintă independența națională a fiecărui grup etnic prin lichidarea tuturor crimelor și greșelile din trecut, Europa va continua să poarte în organismul său germenul unei boli"¹⁷. Mai precizează că "este o falsă interpretare să se califice drept dezmembrare"¹⁸, cererea naționalităților oprimate de a se organiza

¹⁵ *Idem*, V, 1905, nr. 27, din 5/18 martie, p. 2.

¹⁶ *Idem*, V, 1905, nr. 30, din 12/25 martie, p. 2.

¹⁷ Apud Alex. Porțeanu, *op. cit.*, p. 775.

¹⁸ *Ibidem*, p. 776.

în propriile state naționale. Nu se poate considera o dezmembrare a Austro-Ungariei, o deslipire a Transilvaniei locuită de români și unirea ei cu Regatul României. Această unire este un act democratic, un act de dreptate națională, în conformitate cu voința locuitorilor, cu respectarea principiului naționalităților și al dreptului la autodeterminare.

THE PROGRESSIST CONCEPTS OF HIS EARLY POLITICAL THINKING

Summary

The paper deals with the introduction of Traian Vuia's political ideas as a young intellectual, emphasizing the progressist concepts he developed in his papers.